



**NACZELNA RADA ADWOKACKA**

ul. Świętojska 16, 00-202 Warszawa, tel. +48 22 635 40 62, fax +48 22 635 27 09  
e-mail: nra@nra.pl www.adwokatura.pl

Warszawa, dnia 16 lipca 2004 r.

**Szanowny Pan  
Lech Czapla  
Zastępca Szefa  
Kancelarii Sejmu**

Dot. JM-30/04

*Szanowny Panie*

W nawiązaniu do pisma z dnia 2 lipca 2004 r. dotyczącego poselskiego projektu ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw w załączeniu uprzejmie przesyłam Stanowisko Naczelnej Rady Adwokackiej w tej sprawie.

*z powierzeniem*

**Sekretarz  
Naczelnej Rady Adwokackiej**

*adw. Andrzej Siemiński*



## NACZELNA RADA ADWOKACKA

ul. Świętojerska 16, 00-202 Warszawa, tel. +48 22 635 40 62, fax +48 22 635 27 09  
e-mail: nra@nra.pl www.adwokatura.pl

### STANOWISKO NACZELNEJ RADY ADWOKACKIEJ W SPRAWIE PROJEKTOWANEJ NOWELIZACJI KODEKSU CYWILNEGO ORAZ INNYCH USTAW

Przedstawiony Prezydium NRA projekt „Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw” (druk sejmowy nr 3059) dotyczy tylko jednej kwestii, a mianowicie wprowadzenia, a właściwie przywrócenia w obrocie cywilnoprawnym tzw. odsetek maksymalnych oraz z tym związanych konsekwencji w postaci zakazu lichwy i penalizacji zachowań naruszających ten zakaz. Trafnie wskazuje się w uzasadnieniu projektu, że nie jest to żadne *novum* w naszym ustawodawstwie cywilnym, ale raczej powrót, w nieco tylko zmodyfikowanej postaci, do stanu prawnego, istniejącego w Polsce od dawna, zaś na gruncie kodeksu cywilnego – od chwili jego wejścia w życie z dniem 1.01.1965 r. do czasu zmian będących konsekwencją przebudowy ustroju Państwa. Nie budzi także wątpliwości dopuszczalność ustawowego ograniczenia swobody kontraktowej przez wprowadzenie wprost w ustawie lub stworzenia ustawowego upoważnienia dla właściwego organu normotwórczego ( w tym wypadku – dla Rady Ministrów) do wydania aktu określającego wysokość odsetek maksymalnych.

Normatywne określenie wysokości odsetek ustawowych oraz maksymalnych ma dwojakie znaczenie. Po pierwsze, stanowi ważny instrument kształtowania polityki pieniężnej, czynnik stymulujący lub ograniczający inflację, zachęcający lub, przeciwnie, zniechęcający do udzielania i pobierania kredytów, pożyczek lub dokonywania innych czynności w zakresie szeroko pojmowanych zobowiązań pieniężnych. Po drugie, określenie odsetek maksymalnych ma także znaczący walor etyczny, określając wyraznie, jednoznacznie, granicę legalności ( zgodności z prawem, a tym samym – ważności, art.58 k.c.) czynności prawnych kreujących obowiązek spełnienia świadczeń pieniężnych, granicę, poza którą zaczyna się nie akceptowane tak prawnie jak i etycznie zjawisko lichwy. Podzielamy pogląd wyrażony w uzasadnieniu projektu ( podzielany także przez Rzecznika Praw Obywatelskich), iż zniesienie instytucji odsetek maksymalnych nie przyniosło pozytywnych rezultatów. Usunięta bowiem została – to prawda, że nie w pełni skuteczna, ale

jednak przynosząca znaczące efekty – przeszkoda dla narastania rujnującego szczególnie dla słabszych podmiotów zjawiska zastrzegania nadmiernych odsetek, nie uzasadnionego rozmiarami inflacji, poziomem ryzyka ponoszonego przez wierzyciela ani też racjonalnych oczekiwań co do rezultatów wykorzystania środków pieniężnych uzyskiwanych przez dłużnika zobowiązanego do ich zwrotu. W praktyce sądowej zniesienie odsetek maksymalnych nigdy też nie było rozumiane jako usankcjonowanie lichwy. Utrudniało wszakże jej identyfikację i sankcjonowanie, prowadziło do weryfikowania konkretnej czynności prawnej nie na gruncie precyzyjnych norm prawnych, ale na podstawie zasad współżycia społecznego. Za miarodajne dla orzecznictwa w tym zakresie można uznać stanowisko wyrażone w wyroku SN z 27.07.2000 r., IV.CKN 85/00, OSP 2001, z.3,poz.48, zgodnie z którym „...zastrzeganie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej, nie mającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji, ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej, może być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego...Ocena zgodności takich umów z zasadami współżycia społecznego została pozostawiona sądom dokonującym jej na podstawie znajomości zjawisk ekonomicznych i społecznych wyprowadzonej z doświadczenia życiowego”. Posługiwanie się klauzulą generalną zasad współżycia społecznego było z natury rzeczy mniej precyzyjne, obarczone elementem niepewności szkodliwym zwłaszcza w obrocie gospodarczym.

Aprobata samej zasady wprowadzenia odsetek maksymalnych nie oznacza braku jakichkolwiek zastrzeżeń do proponowanej regulacji. I tak:

- a) Określenie odsetek maksymalnych na poziomie  $\frac{4}{3}$  odsetek ustawowych wydaje się nadmiernie ograniczać swobodę kształtowania stosunków umownych, która jest jednak ustawową regułą, związaną z konstytucyjną zasadą wolności gospodarczej ( art.22 Konstytucji RP ). Powstaje zatem pytanie, czy istnieje, a jeśli tak, to w jaki sposób może być wyartykułowany „ważny interes publiczny” przemawiający za koniecznością tak daleko idącej jak to przewiduje projekt minimalizacji swobody stron w kształtowaniu wysokości odsetek umownych. Wydaje się nam, że należałoby zróżnicować poziom ochrony dłużnika w obrocie pomiędzy podmiotami gospodarczymi, gdzie zakres swobody kształtowania wysokości odsetek umownych powinien być większy, a pozostałymi czynnościami prawnymi, w szczególności tam, gdzie chodzi o ochronę jednostek słabszych ekonomicznie, podatnych na różnorakie naciski i nie zawsze prawdziwe zachęty

podmiotów silniejszych ekonomicznie, a więc w tzw. obrocie powszechnym, w szczególności – w obrocie konsumenckim (ale nie tylko). Proponujemy zatem, aby przewidywana wysokość odsetek maksymalnych (4/3 odsetek ustawowych) pozostała miarodajna dla obrotu powszechnego, natomiast przy czynnościach pomiędzy podmiotami gospodarczymi określić wysokość odsetek maksymalnych na poziomie dwukrotnej wysokości odsetek ustawowych.

Do projektowanego tekstu art.1 projektu nowelizacji należałoby zatem dodać w par.2 (1) art.359 k.c. słowa: **....zaś w stosunkach pomiędzy przedsiębiorcami nie może przekraczać dwukrotnej wysokości odsetek ustawowych”**.

- b) Sankcja cywilnoprawna naruszenia zakazu umownego ustalania wysokości odsetek wyższych od maksymalnych może być dwojaka: po pierwsze, iż nieważnością bezwzględną dotknięta jest tylko ta część czynności prawnej, która zakaz ów narusza, z tym skutkiem, iż w miejsce odsetek wyższych od maksymalnych wchodzi przepis ustawy, tzn. „należą się odsetki maksymalne” (art.58 par.1 k.c.) – i tak właśnie przewiduje projekt nowelizacji). Sankcja wynikająca z art.58 par.1 i 3 k.c. może być jednak ukształtowana odmiennie, a mianowicie w ten sposób, że dla oceny skutków przekroczenia zakazu zastrzeżenia odsetek maksymalnych stosować się będzie dyrektywę przewidzianą w art.58 par.3 k.c.; oznaczałoby to, iż postanowienie umowy o zastrzeżeniu odsetek maksymalnych byłoby w całości dotknięte nieważnością, co prowadziłoby do następstw w postaci obowiązku zapłaty odsetek ustawowych w miejsce umownych, natomiast wpływ takiej częściowej nieważności na całą czynność prawną podlegałby ocenie z punktu widzenia kryteriów określonych w art.58 par.3 k.c. Innymi słowy, w razie nieważności, z powodu przekroczenia wysokości odsetek maksymalnych, postanowienia dotyczące zastrzeżenia odsetek umownych, czynność prawna pozostawałaby w mocy w pozostałej części, „...chyba że z okoliczności (wynikałoby), iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana”.

Uważamy, iż także w tej kwestii należałoby zróżnicować obrót gospodarczy, dla którego właściwszą wydaje się nam rozwiązanie drugie, i obrót powszechny, w ramach którego lepsze byłoby unormowanie przyjęte w projekcie. Prowadziłoby to wniosku, iż do proponowanego brzmienia art.359 par.2 (2) k.c. należałoby dodać, po pośredniku, słowa: **„ w stosunkach pomiędzy przedsiębiorcami zastrzeżenie odsetek przekraczających wysokość odsetek maksymalnych jest nieważne, zaś w miejsce nieważnego**

postanowienia czynności prawnej wchodzi odsetki ustawowe. Skutki nieważności zastrzeżenia odsetek wyższych od maksymalnych dla ważności czynności prawnej w pozostałej części ocenia się stosownie do przepisu art.58 par.3 k.c.”

- c) Nie sądzimy, aby zachodziła potrzeba penalizacji lichwy jako przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego ( art.6 projektu ). Prawo karne jest i ma być zbiorem przepisów określających tzw. minimalne wymagania wobec obywateli a penalizacja poszczególnych zachowań winna być traktowana jako taki instrument prawny, który należy stosować wówczas, gdy inne zawodzą lub okazują się niewystarczające. Taka sytuacja w odniesieniu do „zastrzeżenia odsetek wyższych od maksymalnych” naszym zdaniem, nie zachodzi. Rozbudowany katalog przestępstw przeciwko mieniu i przeciwko obrotowi gospodarczemu (art.278 – 309 k.k.) zapewnia wystarczającą ochronę prawnokarną wobec zjawisk gospodarczych o znacznym stopniu szkodliwości społecznej; umowne zastrzeżenie odsetek wyższych od maksymalnych do tej kategorii groźnych faktów społecznych, wymagających „wsparcia” sankcji cywilnoprawnej sankcją karną, z pewnością nie należy, a projektowana penalizacja prowadzić może do mnożenia zbędnych postępowań karnych i nadużywania instrumentów penalnych dla realizacji nie zawsze godnych takiej ochrony interesów majątkowych nierzetelnych dłużników.

Sekretarz  
Naczelnej Rady Adwokackiej  
*Andrzej Siemiński*  
adu. Andrzej Siemiński

---

Tłoczono z polecenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Skierowano do druku 20 lipca 2004 r.

Cena 0,30 zł + 22% VAT

